

**ХОРЕОГРАФЛАРНИ ТАЙЁРЛАШДА ПЕДАГОГИК ТУРКУМ
ФАНЛАРНИНГ ЎРНИ**

<https://doi.org/10.53885/edinres.2022.5.5.055>

Мадрахимова Гульмира Ўлмасжонова,

Ўзбекистон Давлат хореография академияси, “Хореография” кафедраси,
“Хореография жамоасини бошқариш” факультети магистранти

Аннотация. Мақолада хореографларни тайёрлашда педагогик туркум фанларнинг ўрни хусусида илмий, назарий, амалий фикрлар баён қилинган.

Калит сўзлар: хореограф, рақс, санъат, педагог, фан, таълим-тарбия.

Хореографларни тайёрлашда ОТМ ёки ЎМТ муассасаларида педагогик туркум фанлар муҳим аҳамиятга эга. Аслида Хореограф касбини ўзлаштириш болаликдан оилада, маҳалла, мактабда, дўстлар даврасида шакллана бошлайди. Ҳар бир шахс мусиқа оҳанглирига беихтиёр тебраниб, ҳаракатлар, рақс ижро қила бошлайди. Улар ўз ҳаракатларида рақсга қанчалик берилиб киришиб бораётганини намоён этишади. Буни англаган ота - она фарзандини санъат мактабларига ёки тайёрлов гуруҳларига олиб борса, бола хореография дарсларига қатнашса келажакда ётук мутахасис бўлишини таъминлаш мумкин бўлади. Ўрта мактабда махсус рақс дарсларининг йўқлиги, мусиқа дарсини ўз дастури асосида ўтилиши бўлажак хореографлар учун етарли эмас. Хореограф тайёрлашда ёшларда авваламбор катта истак, хоҳиш, истеъдод бўлиши ва албатта мунтазам шуғулланиши, рақс тўғрақларига қатнашиши керак бўлади. Замонамиз тинч, осмонимиз мусаффо экан, элимизга тўйлар ярашади. Бу эса санъат аҳли олдида байрамлар, тўй базмларни янада қизғин бўлиши учун хореограф тайёрлаш масаласини кўяди. Бугунги кунга келиб, давлат таълим муассасаларидан ташқари, кўплаб рақс студиялари хореографик таълим соҳасида фаолият олиб боришмоқда, ammo улар ўтказган машғулотлар муттаҳасисликни ўзлаштириш учун етарли эмас.

Хореографларнинг ҳаёти ва ижоди айнан хореографияга йўналтирилган бўлиши лозим. Улар рақс ичида яшашади. Хореограф бўлиш – хоҳлаган ҳаракатимни қиламан дегани эмас. Ҳар бир миллатнинг ўз санъат турлари ва элементлари, жанрлари мавжуд. Хореография нима? - Хореограф ўзи ким? – у қаерда тайёрланади? - унга қандай талаблар қўйилади? - деган саволлар туғилиши табиий. Келинг, бу саволларга батафсил тўхталамиз. Хореография тушунчасини батафсил очиб берадиган бўлсак, у қадимги юнон тилидан олинган бўлиб, келиб чиқиши “хорео” - рақс ва “графо” - мен тасвирлайман сўзларининг бирикмасидан тузилган бўлиб, рақс санъатини, ўзаро боғлиқ бўлган ҳаракатлар ва позаларнинг бир-бирига мос келадиган ва махсус аллегориялар орқали рақс эпизодини ёки тўлиқ рақсни яратишни англатади. Бу, шартли белгилар асосида ёки сўзлар билан баён этиш орқали рақсни ёзиш дегани. Рақсни ёзиш бўйича уринишлар 15-аср охиридан бошланган бўлсада, асосан, 17-аср охири — 18-аср бошларига келиб бал ва сахна рақси назарияси ишлаб чиқилган. Кейинчалик француз балетмейстерлари ва рақс ўқитувчилари рақсни ёзиб олиш тизимини яратишди. «ХОРЕОГРАФИЯ» атамаси дастлаб Р. Фёйе томонидан «Хореография, ёхуд рақс ёзуви санъати» китобида баён этилган. Кейинги йилларда дунёнинг турли мамлакатларида рақс ёзишнинг 70 дан ортиқ тизимлари жорий қилинди. Халқ рақслари, балет спектакллари ёзиб олиш шу асосда бошланган. Уларни 3 тоифага бўлиш мумкин: сўз билан баён этиш, рақс ҳаракатларини шартли белгилар билан ифода қилиш ва нота ёзувида шартли белгилар кўшиб ёзиши билан ифодаланади. Нота ёзувида шартли белгилардан фойдаланиш Хитой ва Жанубий Кореяда кенг тарқалган.

Ўзбекистонда рақс кўп йиллик тарихга эга бўлиб, асрлар давомида шаклланиб, ривожланиб келган бўлсада, ўтмишда рақс ёзилмаган. Натижада қанчадан қанча мумтоз ва халқ рақслари исиз йўқолиб кетган. 1940 йилларда Уста Олим Комилов билан Тамарахоним «Дойра дарси» машғулотларини яратишган. Рақс ёзувини яратиш учун муайян бир тизим ишлаб чиқилмаганлиги учун, буни Розия Каримова рақс ҳаракатлари асосида ишлаб чиққан.

Халқ рақси йўналишидаги ва балет спектакллари саҳналаштириш санъати. Шу маънода хореография атамаси 19-аср ўрталаридан қўллана бошлаган. Шу сабабли «балетмейстер» атамаси ўрнига баъзан «Хореограф» атамаси ишлатилади. 20-асрдан бошлаб «хореография» атамаси санъатшуносликда умуман рақс санъатини, балет

театрини ифодаловчи кенг маънода қўлланишни бошлайди.

Хореограф бу – асрлар давомида сақланиб келаётган рақс, ўйин турларини ўрганиб, авлодлар тажрибасини ўзлаштирадиган ва унга янги элементлар қўшадиган ижодкор, санъаткор, рассом. У ўзининг янги, бетакрор хореографик дастурларини яратишда ва рақс сахналари орқали катта оммага танитишга, Ишнинг ҳар бир босқичида хореограф ижод қилаётган барча иштироқчилар билан ўзаро алоқада бўлади. Бастакорлар ва дирижёрлар билан биргаликда у рақснинг мусиқий композицияси, ҳамоҳанглиги устида ишлайди, мусиқий кайфиятни белгилайди ва унга мос келадиган тасвирлар орқали фикрлайди. Бўлажак асар ҳақида тўлиқ тасаввурга эга бўлиш учун у адабий принцип билан танишади, шундан сўнг рақослар унинг раҳбарлиги остида махсус либосларда машқ қилишади ва хореографик ҳисоблар орқали рақс шакллана боради.

Ушбу касб асрлар давомида шаклланган. Ҳатто бизнинг эрамызгача ҳам, рақслар маросимлар ва маросимларнинг бир қисми бўлган, кейинчалик улар санъат турларидан бирига айланган. Мусиқани ёки «Па» комплексини бажариш учун бошланғич ҳаракатлар одамларга ўз ҳис-туйғуларини ифода этиш ва миллий лаззатни акс эттиришга имкон берди. Ҳар бир халқнинг рақс, урф-одатлари аста-секин ўзгартирилди, тўлдирилди, такомиллаштирилди - бу хореограф касбига аҳамият бериш зарурлигини келтириб чиқарди. Албатта, оддий деҳқонлар янги маҳсулотларни ўрганишга вақтлари йўқ эди ва улар ўзларининг имкониятларидан келиб чиқиб иш тутишди, машаққатли иш кунидан кейин кулгили думалоқ рақсларда маҳоратларини намойиш этдилар. Аммо зодагон вакиллари учун хореография муҳим рол ўйнади. Ахир, бирон бир маросим пухта ва келишилган вальс ижросисиз амалга оширилмас эди. Бундан ташқари, саройларда кўплаб зиёфатлар уюштирилди. Рақосалар ўз чиқишлари билан бу тадбирларда эътиборини жалб қилишарди. Шунинг учун, асл рақсни қандай ижро этишни биладиган ва ўз хатоларини мувофиқлаштира оладиган киши жуда зарур эди.

Хореографнинг касбий кўникмалари: рақс тарихи, унинг турлари ҳақида билимлар; мустақил равишда рақсга тушиш қобилияти; ҳар қандай рақсгага шикаст етказилган бўлса, биринчи ёрдамни кўрсата олиш қобилияти; жисмоний ортиқча юк нормаларини аниқлаш қобилияти; мукамал эшитиш ва ритм ҳисси. Қўшимча функциялар: энг яхши хореографлар Ўзбекистон Давлат хореография академияси битирувчилари эканлигига ишонишади. Бирок, бу касбда, деярли барча ижодкорлар сингари, кўп нарса одамнинг қобилиятига ва унинг қатъиятчилигига боғлиқ. Бошланғич хореографлар рақс мактабларига жойлашадилар ёки келажакда тўлақонли ўқув муассасаларига айланиши мумкин бўлган мустақил клублар ташкил қиладилар. Мен Гулмира Мадраҳимова “Навбахор” ашула ва рақс залида рақсга тушаман, рақслар яратаман, сахналаштираман. Мен рақсга тушишни жуда яхши кўраман. Рақс бу ҳаёт. Рақсда мен барча ҳис-туйғуларимни ифода эта оламан. Рақс пайтида сиз ҳамма нарсани унутасиз ва рақс пайтида бахтли онларни яшайсиз. Аммо рақс қилиш кулгили эмас, жуда оғир, машаққатли иш. Кўп соат давомида спорт залида машқ қилган киши, бу қанчалик қийинлигини билади. Хореограф бўлиш учун болалигингиздан кўп мэхнат қилишингиз, кўп нарсаларни бошдан кечиришингиз, ушбу қийин касбнинг барча қийинчиликларига дош беришингиз керак.

Таъкидлаймизки, «хореограф» ихтисоси сўнгги бир неча ўн йилликда энг катта машҳурлик ва алоҳида касбга айланди. Хореографнинг бугунги асосий вазифалари куйидагилардан иборат:

- Таркибни яратиш ва муҳокама қилиш.
- Рақсларни танлаб олиш ва ҳар бирининг маҳоратини ҳисобга олган ҳолда аниқ расмларни тарқатиш учун кастингларда иштирок этиш.
- Манзара, либослар ва мусиқа танлови.
- Рақсга ўргатиш ва машқ қилиш техникалари бўйича машғулотларда қатнашиш.
- Гуруҳ аъзоларининг концерт дастурларида чиқишларини таъминлаш.
- Турли хил рақс турларини ўргатиш.

Хореограф қандай шахсий фазилатларга эга бўлиши керак? Профессионал соҳада муваффақият қозониш учун хореограф, шубҳасиз, истеъдодга муҳтож. Ахир, гўзалликни кўриш ва ноёб асар яратиш қобилиятини аниқлайдиган натижа бу, хореографик композициялардир. Шу билан бирга, фақат истеъдод ва рақс қобилияти билан юқори натижаларга эришиб бўлмайди. Таниқли ва изланувчан мутахассис бўлиш учун хореографга унинг фаолиятининг ҳаракатлантирувчи, кучини белгиловчи шахсий

фазилаатлар тўплами керак. Ушбу касб бутун гуруҳни бошқарадиган етакчилик маҳоратини талаб қилади. Масъулият нафақат рақсни яратишни, балки уни ишлаб чиқаришни ҳам ўз ичига олганлиги сабабли, хореограф раққосларнинг ишини ташкиллаштириши, ҳар бирининг қобилияти ва хусусиятларини аниқлаши керак. Рақс жамоаси учун у ўқитувчи ва директор бўлиб, бутун дастур учун у тўлиқ жавобгар бўлолмаса ҳам, ижро сифати ва тадбирга тайёргарлик учун жавобгарликни ўз зиммасига олади. Фаолиятни белгиловчи омиллардан бири бу касбий билимлардир. Хореограф ҳаётнинг бошқа соҳаларида бўлган олим каби санъат тарихини ҳам яхши биладиган олим бўлиб, ўз илҳомини бутунлай раёс санъатига жалб қилади. У рақс турлари ва уларнинг келиб чиқиши ҳақида ҳамма нарсани билади, бу ўз навбатида, нафақат янги эпизодларни яратишга, балки тарихий асарларни тиклашга имкон беради. Бундан ташқари, у жуда яхши эшитиш қобилиятига, ритм ҳиссига эга. Жамиятда доим халқ назарида бўлиши, либосчилар, продюсерлар, композиторлар ва бошқа ижодкорлар билан умумий тил топиш зарурлиги хореографни хушмуомала ва муросали бўлишга мажбур қилади. У нафақат янги тасвирларни яратиш билан шуғулланади, балки рақсда бевосита иштирок этади, шунинг учун у доимо унинг жисмоний гўзаллигини назорат қилиши лозим. Мунтазам оғир жисмоний машқлар, тинимсиз шуғулланишлар кўп микдорда куч талаб қилади. Бунинг натижасида хореографларда жисмоний ва руҳий чидамлик келиб чиқади.

Хореограф касбининг афзалликлари. Бу касб шоу бизнесда кенг тарқалган соҳалардан биридир. Истеъдодли ва тажрибали хореографлар рақс шоуларида, муסיкий фильмларда, фильмларда, театрда, операда ва бошқа маданий лойиҳаларда ишлаш учун ёлланадилар. Шунинг учун уларда ўз ғояларини амалга ошириш учун кўплаб имкониятлар мавжуд. Вазиятларнинг омадли, бахтли у йўнлашуви билан, машаққатли меҳнат натижасида унивэрсал эътироф ва шон-шараф соҳиби бўлиши мумкин. Эътибор беринг, рақс соҳаси тобора оммалашиб борган сари, яхши мутахассисларга талаб ортиб бормоқда, бу эса унинг юксалиши даражасига бевосита таъсир қилади. Шунинг учун, иш даражаси юқори бўлган рақс ходимининг иш ҳақи жуда юқори бўлиши мумкин. Бошқа ижодий касбдаги вакиллар сингари хореографлар кўпинча маълум бир иш жойига боғланмайдилар. Улар ўзлари учун қулай бўлган ҳар қандай жойда ишлашлари мумкин: очик ҳавода ёки уйда, муҳим эмас, асосийси фикрларнинг эркин парвози ва ёқимли атмосфера. Фаолият соҳаси, шунингдек, уларни битта мамлакат ичида қолишга мажбурламайди, шунинг учун хореограф дунёнинг ҳар бир бурчагига ташриф буюриш имкониятига эга, Бу ерда унинг ўзини намоён эта олишнинг ягона усули рақс бўлади. Яна бир афзаллиги шундаки, махсус касбда маълум натижаларга эришиш учун сиз хусусий рақс мактабини очишингиз ва ўз билимларингизни кейинги авлодларга етказишингиз, шунингдек рақс мусобақаларида қатнашишингиз ва хореография тарихида ўз номингизни қолдиришингиз мумкин.

Хореографик махсус таълим берадиган олийгоҳ Тошкентдаги Ўзбекистон Давлат хореография академиясидир.

Рақс – бу, эгилувчанлик, ҳис-туйғулар, юз ифодалари ва раққоса томошабинларга айтиб берадиган воқеа ғайриоддий нарса. Болалигимдан бери рақсга бораман ва рақсга тушаман, муаммолар ва атрофдаги шов-шувлардан чалғийман, мен чиндан ҳам саҳнада бахтдан порлайман, қалбимдаги жунбушли хисларимни бағишлаб рақс саҳналаштираман. Мен ушбу касбни ўзим танладим, чунки мен ҳар кимга унинг шахсиятини очиб беришга ёрдам бера оламан ва хоҳлайман. Умуман олганда, менимча, хореографияни касб деб аташ ҳато, чунки бу истеъдод. Кичик ёки катта ёшдагилар учун ижодини бошлаган раққосалардан то намунали профессионал мутахассисларга айлангунича ёдгорлик яратиш қобилиятидир. Рақс яратиш ижодий жараён, рақс ёзиш санъатини ўргатиш ва рақс спектаклларини яратиш - бу хореограф олдида турган асосий вазифадир. Хореограф кучли, мослашувчан ва доимо ўз устида ишлаб, ривожланиб бориши, янги рақслар ҳақида билимга эга бўлиши керак. Бизнинг замонавий дунёда тобора кўпроқ янги рақслар пайдо бўлмоқда ва эскиларга қизиқиш сусайиб кетмоқда. Замонвийлик, ёшларнинг қизиқишларига аҳамият беришга мажбурмиз. Ҳа, мумтоз рақслар, шубҳасиз, кўпчиликти ҳайратда қолдиради ва сиз классикадан воз кеча олмайсиз, аммо унга янги ранглар қўшиш керак бўлади. Янги жиҳатларини ўзгача услубда яратиб томошабинга етказиш керак бўлади. Хореограф касбидаги энг қийин нарса бу ўз-ўзини тарбиялашдир. Ўзингизни севишингиз, азоблашингиз ва завқланишингиз керак. Дардни ҳис қила олиш жуда яхши. Уша ҳис туйғуларни гўзал ҳаракатлар орқали етказа олиш катта маҳорат ва тинимсиз изланишларга боғлиқдир. Раққосанинг саҳнада қандай бўлиши кераклиги ҳақида ҳамма ҳар хил фикрда, кимдир ўзини кучли ва интизомли бўлиши керак деб ҳисоблайди, кимдир асосийси бу унинг техникаси, тезлиги, ҳаракатчанлиги, маҳорат эса ўз-ўзидан келади деб айтади. Мен ишонаманки, тезлик, жисмоний мукамаллиги албатта муҳимдир, лекин асосийси раққосанинг рақсга тушадиган ҳиссиётлари, чунки агар, рақс ҳаракатларга бой ва мақсадга мувофиқ бўлишидан қатъий назар, ҳиссиётлар рақсга мослаштирилмаган бўлса, раққоса ҳеч қачон яхши рақсга туша олмайди. Мен биринчи марта рақс залига борган кунимни ҳеч қачон унутмайман, у ерда мен учун ҳамма нарса янги эди, қизлар менга жуда ўхшаш, аммо мен рақсга тушиш истагини, хоҳиш ва қувончни улар қилаётган хатти- ҳаракатлардан кўрдим. Ҳеч қачон рақсдан воз кечмаслигимни англадим, бу содир бўлди, менга рақс ижро этиш хали ҳам жуда ёқади. Рақсларсиз ҳаёт қулгили ва одатий кўринади, лекин мен залга киришим билан, барча муаммолар иккинчи даражали арзимас нарсага айланади, ҳамма нарса руҳимда жунбуш бериб, ҳаёт турли рангда кўрина бошлайди. Раққоса учун ўз фикрлари асосий

нарса, у муваффақиятга эришишига ва мақсадга эришишига, хоҳлаганига эришишига, муваффақиятсиз, муваффақиятсиз бўлишига амин бўлиши керак. Ишончим комилки, ҳар ким хоҳласа муваффақиятга эришади, дангасалиқдан қочиб, меҳнатдан қўрмайди. Рақс ижро этганимда, сахналаштираётганимда мен яшайман, яшаганимда рақсга тушаман! Шунинг учун мен хореограф бўлишни хоҳлайман!

Хореограф гуруҳ ва индивидуал рақсларни яратиш, сахналаштириш билан шуғулланади. У нафақат театр томошалари билан, балки мусикавий намойишлар, мусиқий видеолар, катта ёшдаги ва ёш раққосалар учун балет кечалари уюштириш билан шуғулланади. Касб жисмоний тарбия, кўшиқчилик, мусикага қизиққанлар учун мос. Хореографлар мусиқий ва эстетик дидга, ажойиб жисмоний тайёргарликка эга истеъдодли одамлардир.

Хореографларнинг асосий қоидаси мукамал жисмоний шаклни сақлашдир, чунки уларсиз ишлаш жуда қийин. Шунинг учун, уларнинг ҳаёти тинимсиз машғулотлардан, доимий иш сафарларидан иборат ва ушбу жараён кўп вақтни олади. Хореографнинг ҳаёти қандай? Балет раққосалари, гимнастлар ва музда учувчи ижодкорлар хореографга айланишади. Нафақатга чиққандан кейин ўз ҳаётларини тубдан ўзгартиришни истамайдиган раққосалар ҳам ушбу соҳага киришадилар. Рақслар, хореографик композициялар сахналаштирадилар. Булар юқори даражадаги профессионаллардир, улар амалда маълум бир ҳаракатнинг кўринишини, турли хил рақс услубларида ишлашларини намойиш эта оладилар. Хореограф труппа раҳбарига бўйсунди, иш пайтида грим усталари, стилистлар, расомлар, ёритувчилар, ташкилотчилар билан ўзаро алоқада бўлиб, спектаклга тайёрланиш жараёнини бошқаради. Аммо бу унинг барча вазифалари эмас, қолганлари ҳақида янада тўлиқроқ билиб оламиз: талабаларга рақсга ўргатиш, профессионал раққоса талаб қиладиган даражада ҳаракат қилиш; талабаларнинг техникасини такомиллаштириш; жамоавий ва индивидуал хореографик спектакллар; раққослар учун либослар, грим тузилиши соч турмаги танлаш; машғулотларни ўтказиш (гуруҳ ва индивидуал тарзда); замонавий томошабин талабларини инobatга олган ҳолда дастурини яратиш; маданий ва маърифий фаолият; раққосларнинг эстетик диди, мусикани тинглаш қобилияти, ҳиссиётлилигини ривожлантириш.

Хореограф - устоз, ёрдамчи, у раққосларнинг ёнида доимий равишда ўз маҳоратини ошириб боради. Бу хореографнинг ғайриоддий, доимий изланувчанлиги ва чиройли бўлишига боғлиқ. У тасавуридаги чизмани шакллантиради, сўнг актёрлар ва мусика ёрдамида жонлантиради, томошабинларнинг қалбини ҳаяжонга солади.

Касбнинг афзалликлари ва камчиликларини тарозига солинг 1. Кўп саёҳат қилиш. 2. Ижодий ва ўзгача жамоа. 3. Муайян мамлакатга боғлиқ эмас. 4. Ҳаракат бу ҳаёт, лекин хореографлар доимий равишда ҳаракат қилишади. 5. Хореограф ўз мактабини, реклама брендларини очиб, киностудияларда маслаҳатчи бўлиб ишлаши мумкин. 6. Рақсни яхши кўрадиган одамларни рози қиладиган касб. 7. Нафақатга чиққандан сўнг, сиз ушбу соҳаларда қийналмай иш топишингиз мумкин: маслаҳатчилар, мусобақалар пайтида ҳакамлар ҳайъати аъзоси ва бошқалар. Камчиликлари 1. Хавфли касб, чунки шикастланиш хавфи катта. 2. Оёқлар билан боғлиқ жароҳатлар - бу муаммолар хореографга бутун фаолияти давомида ҳамроҳ бўлади. 3. Кўпинча дангаса бўлган труппа раҳбари ва раққосалар билан бўладиган келишмовчиликлар репетициялар ва концертларда кўнгилни бузадиган ҳолатларга олиб келади. 4. Ҳамма хореографлар ҳам муваффақиятга ва юқори маошга эриша олишмайди. 5. Иш жараёни кўп вақт талаб этади.

Мухим шахсий фазилатлар. Хореограф жуда нафис ва ижодий одам бўлиб, ўз ҳис-туйғуларини рақс орқали қандай етказишни билади. Режиссёр-сахналаштирувчи, яъни хореограф ўзининг мослашувчанлиги, қулайлиги билан ажралиб туради, лекин шу билан бирга, раҳбарнинг хусусиятлари, ишонтириш ва ҳатто керак бўлганда мажбурлаш қобилияти унинг феъл-атворида устунлик қилиши керак.

Хореограф устоздир, шунинг учун у ҳар қандай ёшдаги одамлар билан умумий тил топа олиши керак. Ушбу жиҳатларга эга бўлиши эса мақсадга мувофиқдир: 1. Соғлиғи мустаҳкам бўлиши. 2. Ажойиб жисмоний тайёргарлик. 3. Санъат 4. Амалийлик. 5. Бадий дид. 6. Қизиқувчанлик. 7. Темперамент 8. ЭҲМ 9. Қаттиққўллик.

Бугунги кунда, 15-20 ёшида ўз ҳаётларини рақсга бағишлашга қарор қилганлар хореограф ихтисослигига эга бўлишлари мумкин. Аммо бундай хореографлар камдан-кам ҳолларда келажакда профессионаллар билан иш олиб боришади, улар фитнес марказларида, болалар боғчаларида, замонавий рақс мактабларида яхши иш топишлари ва ҳаваскорлик мусобақаларида қатнашишлари мумкин. Профессионал хореограф 5-8 ёшдан бошлаб рақсга тушишни бошлаган киши. 11-12 ёшида раққосалар мактабларга ёки коллежларга борадилар, шундан сўнг балет устаси бўлимига ҳужжатларни топширишади («Хореографик санъат» йўналиши). Қабул пайтида ижодий имтиҳонни мукамал топшириб, эгилувчанликни, мусиқий тинглаш қобилиятини намойиш этиш жуда муҳим, уятчанлик ва тийилишни унутиш яхшироқдир. Эътибор беринг, хореограф ўз амалий малакасини тасдиқлаши керак. Агар университетда таҳсил олган хореограф раққослар билан қандай ишлашни билмаса ва ритм ҳисси ёки яхши техниканинг ётишмаслиги билан ажралиб турса, унга ҳеч қачон раҳбарлик жойи берилмайди. Рақс гуруҳининг раҳбари биринчи навбатда хореограф-сахналаштирувчининг қандай ҳаракат қилишига ва қандай ишлашига қарайди, ва тасдиқлангандан сўнг дипломларга қарайди.

Адабиётлар

1. Аристотель. Об искусстве поэзии. - М.: ГИГЛ, 1957.